

УДК 352.07:323.21]:340.132.2(430:477)
DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.1>

ПАРТИСИПАТИВНЕ МУНІЦИПАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ФРН В УКРАЇНІ

Акула К. Ю. – аспірантка кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету
ORCID: 0000-0002-9857-834X

В статті розглянуто партисипативне муніципальне управління як один з процесів, що характеризує демократичне суспільство та дозволяє підвищити якість прийняття рішень на місцевому рівні, згуртувати громаду, створити партнерські відносини між громадою та представниками місцевої влади. Заходи, орієнтовані на обмін досвідом між Україною та ФРН представлені співпрацею громад-побратимів, проведенням міжнародних конференцій, спільних проєктів, нетворкінгом тощо. Визначено, що практики партисипативного муніципального управління представлені в Україні налагодженням процедур проведення місцевих референдумів, розробкою бюджетів участі та програмних документів громад, створенням громадських рад, підтримкою місцевих ініціатив. Українські дослідники акцентують увагу передусім на обмеженій кількості процедур залучення громади до співпраці, досить помірному рівні активності її членів, необхідності аналізу позитивного досвіду як всередині країни, так і в інших державах. Охарактеризовані здобутки ФРН в області муніципального управління: розглянуто теоретичні моделі *Participatory rhombus* (Н. Керстинг), «*Trialog*» (Г. Клагес), модель партисипативного муніципального управління м. Лейпциг, який визнано як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зазначено, що практиками, які можуть бути успішно імплементовані в Україні, є адвокація, лобіювання, створення колаборації з громадськими діячами та лідерами думок, проведення інформаційних кампаній, робота з молоддю, розширення кількості залучених груп за рахунок більш інтенсивної роботи з окремими групами населення. Визначено, що імплементация досвіду ФРН в Україні передбачає їх теоретичне осмислення, юридичну імплементацию, розробку організаційних процедур, а також розширення методик роботи з громадою з метою активізації її потенціалу.

Ключові слова: партисипация, муніципальне управління, імплементация, громада, практики участі.

Akula K. Yu. Participative municipal governance: implementation of the experience of Germany in Ukraine

*Participatory municipal management is considered in the article as one of the processes that characterizes democratic societies and allows to improve the quality of decision-making at the local level, unite the community, and create partnership relations between the community and representatives of local authorities. Activities aimed at the exchange of experience between Ukraine and Germany are represented by the cooperation of communities, holding international conferences, joint projects, networking, etc. It was determined that the practices of participatory municipal management are represented in Ukraine by establishing procedures for holding local referendums, developing participatory budgets and community program documents, creating community councils, and supporting local initiatives. Ukrainian researchers focus primarily on the limited number of procedures for involving the community in cooperation, the rather moderate level of activity of its members, the need to analyze positive experiences both within the country and in other countries. The achievements of the Federal Republic of Germany in the field of municipal management are characterized: the theoretical models of *Participatory rhombus* (N. Kersting), "*Trialog*" (G. Klages), the model of participatory municipal management of the city of Leipzig, which is recognized both at the national and international levels, are considered. It is noted that the practices that can be successfully implemented in Ukraine are advocacy, lobbying, creating collaborations with public figures and opinion leaders, conducting information campaigns, working with young people, expanding the number of involved groups due to more intensive work with individual population groups. It was determined that the implementation of the experience of the Federal Republic of Germany in Ukraine involves their theoretical understanding, legal implementation, the development of organizational procedures, as well as the expansion of methods of working with the community in order to activate its potential.*

Key words: participation, municipal management, implementation, community, participation practices.

Постановка проблеми. Ефективна взаємодія влади та громади на всіх рівнях управління є одним з ключових питань сучасних демократій. Впровадження елементів партисипативного управління на муніципальному рівні згуртовує громаду, дозволяє врахувати інтереси всіх залучених сторін та створити партнерські відносини між учасниками процесу, знімаючи напруженість між муніципальною владою та громадою.

Партисипативне управління на муніципальному рівні у ФРН має тривалу історію та значні здобутки позитивної взаємодії громади та влади у питаннях, пов'язаних із вирішенням проблем міста – від впровадження великих інфраструктурних проєктів до вирішення соціальних та екологічних питань. Україна активно залучається до обміну досвідом із муніципалітетами ФРН. Так, з 13 по 15 листопада 2023 року у Лейпцигу відбулась шоста німецько-українська конференція з питань муніципального партнерства, яка включала питання обміну практичним досвідом, нетворкінгу, участі у спільних проєктах. Активний обмін ведеться на рівні окремих громад в межах співпраці з німецькими містами, які є побратимами українських міст (такими є Берлін, Мюнхен, Лейпциг, Дюссельдорф, Гамбург, Регенсбург та ін.).

І ФРН, і Україна мають стійкі історичні традиції залучення громади до муніципального управління, орієнтовані на реалізацію концепції сталого розвитку та імплементацію міжнародно-правових актів у сфері місцевого самоврядування. Корисним для України є досвід залучення різних соціальних груп, координації їхньої діяльності, використання сучасних інформаційних платформ тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичне осмислення партисипативності на місцевому рівні представлено роботами українських науковців, які розглядають його в аспектах окремих успішних кейсів залучення громади до прийняття рішень, що пов'язані з інфраструктурою громади, з цифровізацією послуг, із формування громадських компетенцій. В. Мамонова та О. Добвня розглядають партисипативність у прийнятті рішень органами публічного управління в Україні на прикладах впровадження великих інфраструктурних проєктів. Аналізуючи позитивний досвід ФРН та Республіки Польща, автори фокусують увагу на «драбині партисипації» Ш. Арнштайна та зазначають, що в Україні рівень залученості громади знаходиться на найнижчому, формальному рівні, що потребує вироблення дієвих стратегій та впровадження дієвих інструментів залучення громади до прийняття рішень [1, с. 192–194]. Погоджуючись з позицією автора щодо недостатнього рівня залученості громади до співпраці з муніципальними органами в цілому, зауважимо, що в Україні цей процес є неоднорідним і ступінь залучення громадян коливається від високої до дуже помірної залежно від специфіки діяльності місцевої влади та швидкості процесу децентралізації в цілому.

О. Карпенко, О. Левченко та С. Сакалош розглядають процеси партисипації у контексті процесу цифровізації суспільства та впровадження концепції розвитку електронної демократії в Україні (2017). Автори рекомендують спиратись на принципи належного консультування, стимулювання участі громадян у прийнятті рішень завдяки створенню онлайн-сервісів, мобільних додатків та інтерактивних карт [2, с. 114]. Поділяючи позицію, зазначених авторів, відзначимо, що в умовах дії воєнного стану, на жаль, використання декотрих цифрових інструментів є обмеженим (наприклад, частина інтерактивних карт у прифронтових містах України є відключеною для користувачів; в декотрих випадках відновлена процедура особистої присутності члена громади; неможливо забезпечити безперервну роботу цифрових платформ внаслідок ситуації у країні тощо).

О. Знаткова підкреслює необхідність формування громадської компетентності у розвитку відносин «місцева влада – громада» та наголошує на необхідності подолання інерції з боку посадових осіб задля більшої залученості спільноти до спільного прийняття рішень [3, с. 132]. Визнаючи обґрунтованість такого підходу, зазначимо, що розвиток партнерських відносин є багатофакторним процесом та має включати роботу неурядових організацій, громадських активістів, окремих соціальних груп і покладання всієї відповідальності за розвиток процесу виключно не органи муніципального управління є не досить коректним.

Досліджуючи розвиток партисипації, українські дослідники акцентують увагу на обмеженій кількості інструментів залучення громади, низькому рівні участі та вивченні позитивного досвіду інших громад, як в середині країни, так і за її межами.

Метою статті є виділення детермінант ефективного партисипативного муніципального управління у містах ФРН, форм залучення громади та механізмах її взаємодії з владою, які можуть бути використані Україною задля вдосконалення національної системи муніципального управління.

Виклад основного матеріалу. У 2019 році Рада Європи оновила «Кодекс рекомендованих норм участі громадськості у процесі прийняття рішень». Відповідно до його положень виділяють 4 рівні залучення громади: інформування, консультування, діалог та партнерство [4, с. 9-11]. Для кожного рівня визначені відповідні процедури: різні форми слухань, семінари, форуми, петиції, онлайн та оффлайн консультації, проведення інформаційних кампаній тощо. В Україні не прийняті окремі акти, положення яких виключно визначають участь членів громади у вирішенні місцевих справ, але окремі положення чинного законодавства регулюють зазначене питання, зокрема Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про органи самоорганізації населення», Закону України «Про звернення громадян».

Активне впровадження практик партисипації на місцевому рівні в Україні пов'язане з реформою децентралізації та відповідними законодавчими актами: прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (2014) та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015).

Крім того, наявна практика реалізації міжнародних нормативно-правових актів: Кодексу кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, Європейської конвенції про участь іноземних громадян у громадському житті на місцевому рівні, Переглянутої Європейської хартії щодо участі молоді у громадському житті на місцевому та регіональному рівнях, Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевої влади, окремих Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи та Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи.

Аналіз наукових публікацій свідчить про те, що серед найбільш затребуваних форм участі: проведення місцевих референдумів (до введення правового режиму воєнного стану в Україні), громадські слухання, залучення представників спільноти до формування Стратегії розвитку громади, впровадження бюджету участі, громадських рад та ініціатив.

О. Проценко серед проблем впровадження партисипативних процедур на муніципальному рівні визначає такі: високий рівень неспівпадіння між очікуваннями громадян та діяльністю влади, що має прояв у низькому рівні довіри до влади,

зафіксованого за результатами національних опитувань, відмова від участі у демократичних процедурах; низький рівень модернізації національного законодавства та певна «застарілість» діючих норм, коли існуюча база змінюється повільніше, ніж відбуваються суспільні зміни; практики декларації номінальних здобутків, практична цінність яких не є високою [5, с. 222–226].

О. Чабан, обгрутовуючи переваги демократії участі, зазначає, що її перевагами є зростання рівня інтелектуальної обгрунтованості рішень та їх легітимності внаслідок залучення широких кіл учасників, запобігання зловживання владою та врахування інтересів різних прошарків населення [6, с. 39–40]. Погоджуючись з автором, зазначимо, що в Україні, на жаль, інформаційні кампанії щодо залучення громадян часто враховують їх диференціації або належності до соціально незахищених верств населення, активність яких є вкрай низькою, тому думка цієї частини членів громади часто залишається поза увагою органів муніципальної влади.

В. Аветисян, порівнюючи моделі прямої та партисипативної демократії зазначає, що відмінність між ними є певним чином умовною, але партисипація суттєво підвищує легітимність політичних рішень, оскільки людина не лише делегує право прийняття рішень посадовим особам місцевого самоврядування, але й сама також бере участь у прийнятті рішень [7, с. 234–235]. Приєднуючись до цієї оцінки, відзначимо, що практика застосування партисипативної демократії свідчить, що її застосування призводить до підвищення якості життя громади, налагодження суспільного діалогу та відповідального ставлення до вирішення місцевих проблем.

На відміну від України, історія застосування партисипативного підходу в муніципальному управлінні ФРН нараховує кілька десятиліть та була започаткована в середині ХХ століття. Фундаментом виступають нормативно-правові акти, зокрема Федеральний закон «Про просторове планування», який встановлює обов'язковість участі громади в процесах регіонального планування та «Закон про розширення участі громадськості та стандартизацію процедур для визначення галузевих планів», який передбачає обов'язкову участь громадськості в процедурі планування місцевого розвитку [8]. При цьому практика ФРН передбачає дві форми участі громади: обов'язкову (офіційну, передбачену законодавчими актами) та необов'язкову (неофіційну). Пряме законодавче регулювання ситуацій, які передбачають обов'язкове залучення громади до прийняття рішень з одного боку, виступає директивною вимогою, з іншого – слугує своєрідним запобіжником, який унеможливує прийняття важливих муніципальних рішень без участі громади.

Щодо форм залучення громади, то вони є різноманітними: використовуються конкурси проєктів, організація відкритих форумів, воркшопи, опитування членів громади, організація тематичних виставок, бюджет участі, семінари з цифрового планування, онлайн-обговорення тощо [8]. Як зазначають німецькі дослідники, муніципальний рівень у ФРН часто розглядається як своєрідна «лабораторія» щодо впровадження нових ініціатив, а окремі унікальні кейси в подальшому аналізуються як органами муніципального управління, так і громадськістю з метою аналізу їх ефективності та можливості відтворення у власній громаді.

Н. Керстінг розглядає елементи партисипації у ФРН крізь призму концепції сталого розвитку та розробку інструментів участі громади з метою впливу на прийняття рішень, активізації активності громади, розвитку соціального капіталу та впровадженні ініціатив «знизу».

Автор пропонує модель ромба (Participatory rhombus), яка включає різні форми участі громади в партисипативному управлінні. Модель включає:

1) пряму демократичну участь (Direct demonstrative Participation), що реалізується через громадянські ініціативи, місцеві референдуми та петиції;

2) демонстративну (протестну) партисипацію (Demonstrative Participation/Protest Participation), яка передбачає участь у громадянських акціях на підтримку певної ініціативи або висловлення протесту проти неї;

3) представницьку партисипацію (Representative Participation) – голосування, розвиток політичних контактів, участь у діяльності політичних партій;

4) дорадчу партисипацію (Deliberative Participation) – участь у відкритих форумах, громадянські збори, конференції стейкхолдерів тощо [9].

Об'єднуючим елементом у автора виступає онлайн-партисипація (Online Participation), яка реалізується через ведення блогів, підписання електронних петицій, організації флешмобів тощо). Форми партисипації, описані Н. Керстином, використовуються і в Україні. Але, на нашу думку, слід звернути увагу на представницьку та дорадчу партисипацію як стали політичну діяльність, що відрізняється від української практики спорадичної політичної активності та проведення епізодичних зустрічей з муніципальними стейкхолдерами у зв'язку з політичними виборами.

Згідно з дослідженням громадської думки у ФРН, проведеним у 2020 році, серед найважливіших інструментів партисипативної демократії респонденти назвали (у порядку від найбільш до найменш важливих): голосування на місцевих виборах (84%), участь у місцевих референдумах (69%), участь у відкритих форумах (63%), участь у демонстраціях (47%), конференції стейкхолдерів (44%), громадські збори (39%) [9]. В Україні рівень визначення важливості партисипативних практик як правило, вимірюють опосередковано, за результатами опитувань щодо довіри до влади, який, якщо враховувати довоєнний час, у країні був традиційно низький [5, с. 222-223].

Й. Лозе, узагальнюючи досвід ФРН у реалізації партисипативного підходу в муніципальному управлінні, зазначає, що багатоманітність форм участі та роботи з громадою демонструє унікальність кожного випадку та має стимулювати громаду до постійного вдосконалення механізмів залучення членів спільноти до активної участі у вирішенні спільних питань. Особливої уваги, на його думку, заслуговує інформування через радіо, телебачення, соціальні мережі тощо та розповсюдження листівок у домогосподарствах чи публічних місцях, яке виступає першим етапом в процесі активізації спільноти [10].

Крім того, Й. Лозе виділяє низку факторів, що забезпечують успіх у використанні інструментів партисипативної демократії: робота з групами інтересів та зацікавленими сторонами; прозорість та зрозумілість процедури участі; наявність чітко визначеної мети та інструментів її реалізації. На нашу думку, робота з громадою на постійній основі виступає тією практикою, якої не вистачає Україні та яка забезпечує сталість розвитку демократії.

Як зазначає А. Едвардс, з 1970х років у ФРН були вироблені декілька моделей залучення громади, які були пізніше розширені та доповнені: використання «радників», в якості яких виступають посадові особи місцевого самоврядування, які надають консультаційні послуги; створення дорадчих комітетів із кола зацікавлених та мотивованих членів громади; створення журі, яке формується з членів громади та розглядає питання у визначений календарний період; створення інституційної платформи для проведення дискусій між громадою та місцевою владою [11, с. 95-100]. Слід зауважити, що формування моделей залучення громади є тривалим процесом, який вимагає років співпраці та не може бути штучно прискореним.

Муніципальна влада міст ФРН використовує модель «Trialog», розроблену Г. Клагесом, яка розглядає участь трьох категорій партнерів, які представлені мешканцями міста, міською адміністрацією та політиками. Відповідно до моделі всі три групи мають бути представлені у діалозі, при цьому вигода та користь для всіх учасників мають бути чітко визначені та зрозумілі.

Взірцевою у ФРН визнається модель міста Лейпциг, в якій застосовуються різноманітні форми залучення громади до реалізації муніципальних рішень на основі п'яти принципів громадської участі:

- 1) співпраця громадян, міської ради та муніципальної адміністрації;
- 2) можливість будь-кого з членів громади долучитись до процесу у будь-який час, обравши для себе зручну форму участі;
- 3) зміцнення взаємозв'язку між громадою та владою;
- 4) залученість громадян на всіх етапах прийняття рішень;
- 5) наявність позиції координатора, який організовує процес взаємодії громадян та муніципальної влади [12].

Найбільший інтерес, на нашу думку, представляє для України диференціація форм участі членів громади на прості, до яких можна долучитись у будь-який час без попередньої підготовки (участь в опитуваннях, дискусії на платформах тощо) та такі, що потребують попередньої підготовки для залучення (участь у воркшопах, ознайомлення з тематичними матеріалами тощо). Тим самим зберігається можливість участі будь-якого зацікавленого члена громади, але в той же час створюється кваліфікаційний бар'єр, проходження якого допомагає уникнути відвертого популізму та гарантує, що залучена особа має певний рівень підготовки, і відповідно її участь буде фаховою, а рішення – раціональними та обґрунтованими.

В якості додаткових можливостей реалізації принципів партисипації у ФРН використовуються:

- молодіжні парламенти, куди обираються члени громади 14-21 року, які представниками такої ж вікової категорії;
- тематичні консультативні ради, які спеціалізуються на окремих питаннях (міграція, бідність, допомога вразливим категоріям, запобігання злочинності, допомога тваринам тощо). До тематичних консультативних рад входять члени громади, які мають відповідний досвід та представники міської влади;
- ради мікрорайонів, які діють як консультативні ради [12].

О. Левицька та В. Запотоцька, розглядаючи форми участі громадськості в муніципальному управлінні ФРН, виділяють участь формальну, до якої зобов'язує діюче законодавство, та неформальну, яка є важливою, але юридично не обов'язковою. До першої групи відносяться місцеві референдуми, вибори, ініціативи; до другої – індивідуальна активність або залучення до діяльності громадських організацій через участь у зустрічах, семінарах, нарадах цільових груп, круглих столах, форумах тощо) [13, с. 8]. Авторки пропонують трьох рівневу модель, яка включає етапи інформування, консультування і потім – участі. На нашу думку, особливої уваги заслуговує позиція інформування, яка ґрунтується на роботі з громадською думкою, донесенні інформації щодо важливості певних питань та необхідності їх вирішення. Інформування також сприяє збагаченню соціального капіталу, оскільки за його результатами до партисипативного управління залучаються не тільки громадські активісти, але й профільні фахівці, які мають відповідний досвід та кваліфікацію.

Для реального представництва інтересів різних груп населення в партисипативних практиках, корисним буде розгляд такого інструменту, як адвокація, який

зазначений у «Кодексі рекомендованих норм участі громадськості у процесі прийняття рішень» та активно використовується у ФРН. Адвокація є інструментом переважно для НГО та передбачає представництво інтересів конкретної групи, яка є частиною громади, але не охоплена з різних причин чинним законодавством або іншими програмними документами [4]. Крім того, серед інструментів партисипації, що ще не використовуються на належному рівні в Україні, назвемо проведення інформаційних кампаній та лобіювання, яке полягає у публічному відстоюванні певних позицій. Станом на сьогодні питання, пов'язані з лобіюванням, не є врегульованими законодавством України.

Висновки. Партисипація у муніципальному управлінні є однією з істотних характеристик демократичних суспільств. Залучення громади до співпраці та розгляд громади як партнера у спільній праці, а не об'єкта управління, сприяє прийняттю якісних рішень на муніципальному рівні, дозволяє врахувати інтереси різних груп та згуртовує громаду в цілому. Вивчення досвіду ФРН щодо впровадження партисипативних інструментів має користь для України як держави, яка прагне до впровадження європейських стандартів у даній сфері.

Сьогодні вже виконані цікаві дослідження, в яких визначені головні напрямки засвоєння передових німецьких практик: робота з громадою, впровадження інформаційних платформ взаємодії зі спільнотою, мобілізація соціального капіталу та ін. Відповідно створюється підґрунтя для відповідної роботи на законодавчому рівні з оновлення чинних нормативно-правових актів з метою імплементації до найкращих інституційних моделей муніципальної партисипації, що добре зарекомендували себе у ФРН і затребувані в сучасній Україні, у тому числі у зв'язку з налагодженням процедур проведення місцевих референдумів, розробкою бюджетів та програмних документів громад, створенням громадських рад, підтримкою місцевих ініціатив та ін.

На нашу думку, серед практик партисипації на муніципальному рівні, транзит яких може бути успішно здійснений в Україні, є адвокація; лобіювання; створення розгалуженої мережі інформування громади, яка включає використання не тільки офіційних ЗМІ, але й колаборації з соціальними медіа, експертами, лідерами думок; представлення позитивних практичних кейсів; підвищення обізнаності членів громади щодо інструментів взаємодії з муніципальною владою; систематична робота зі всіма категоріями населення, особливо з молоддю, що забезпечує спадковість традицій та забезпечує більше залучення батьків; збільшення чисельності неформальних заходів, орієнтованих на залучення громади: проведення опитувань, круглих столів, форумів, дискусій, воркшопів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мамонова В.В., Довбня О.Б. Партисипативність у прийнятті містобудівних рішень органами публічного управління: зарубіжний досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 191–198.
2. Карпенко О., Левченко О., Сакалош С. Партисипативні трансформації на місцевому рівні: електронна та цифрова демократія. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Вип. 1. С. 111–115.
3. Знаткова О.М. Формування громадських компетентностей – необхідна умова розвитку партисипації в системі публічного управління в Україні. *Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи* : зб. тез XVIII Міжнар. наук. конгресу, 26 квітня 2018 р. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2018. С. 130–133.

4. Code of Good Practice for Civil Participation in the decision-making process. Revised: adopted by the Conference of INGOs on 30 October 2019. Civil Participation. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/code-of-good-practice-civil-participation-revised-301019-en/168098b0e2>.

5. Проценко О.В. Демократія в сучасній Україні – партисипаторна чи делегативна, «сильна» чи «крихка»? *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія» : Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. Вип. 44. С. 220–229.

6. Чабан О.О. Переваги, недоліки та межі застосування партисипативної моделі демократії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Питання політології. 2014. № 1091. Вип. 25. С. 38–44.

7. Аветисян В. Вітчизняний досвід дослідження проблематики партисипативних відносин в сучасному публічному управлінні. *The 7th International scientific and practical conference «Dynamics of the development of world science»* (March 18-20, 2020). Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. Pp. 233–237.

8. Germany. Context for Participatory Planning. URL: <https://participatory.tools/before-you-start/context-for-participatory-planning-in-four-member-countries/germany-context-for-participatory-planning/>.

9. Kersting N. Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation and Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors. *Sustainability*. 2021. Iss. 13(13). P. 7214. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/13/7214>.

10. Lohse J. Citizen participation in Germany – some practical experiences. URL: https://www.governance-fonds.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Joachim_Lohse_Masterclass_Paper-ls-gl-t-en.pdf.

11. Edwards A., Meer J., van der. Citizen and city; developments in fifteen local democracies / H. Daemen & L. Schaap (eds). Delft: Eburon, 2000, pp. 95–109.

12. Souris E. Lessons from Leipzig. New America. URL: <https://www.newamerica.org/political-reform/reports/lessons-from-leipzig/case-study-leipzig/>.

13. Levytska, O., & Zapototska, V. (2017). Public participation in urban planning: German and Ukrainian experience. *Journal of Geography and Environmental Management*. № 45(2). Pp. 18–27.

REFERENCES:

1. Mamonova, V.V., Dovbnia, O.B. (2019) Partysypatyvnist u pryiniatti mistobudivnykh rishen orhanamy publichnoho upravlinnia: zarubizhnyi dosvid [Participation in the adoption of urban planning decisions by public administration bodies: foreign experience]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Iss. 2, Pp. 191-198 [in Ukrainian].

2. Karpenko, O., Levchenko, O., Sakalosh, S. (2019) Partysypatyvni transformatsii na mistsevomu rivni: elektronna ta tsyfrova demokratiia [Participatory transformations at the local level: electronic and digital democracy. Actual problems of public administration]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. Iss. 1. Pp. 111-115 [in Ukrainian].

3. Znatkova, O.M. (2018) Formuvannia hromadskykh kompetentnosti – neobkhidna umova rozvytku partysypatsii v systemi publichnoho upravlinnia v Ukraini [The formation of public competences is a necessary condition for the development of participation in the system of public administration in Ukraine]. *Publichne upravlinnia KhKhI stolittia: svitovi praktyky ta natsionalni perspektyvy* : zb. tez XVIII Mizhnar. nauk. konhresu, 26 kvitnia 2018 r. Kharkiv :Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». Pp. 130-133. [in Ukrainian].

4. Code of Good Practice for Civil Participation in the decision-making process. (2024) Revised: adopted by the Conference of INGOs on 30 October 2019. Civil

Participation. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/code-of-good-practice-civil-participation-revised-301019-en/168098b0e2> [in English].

5. Protsenko, O.V. (2012) Demokratsiia v suchasniï Ukraini – partysypatorna chy delehatyvna, «sylna» chy «krykhka»? [Democracy in modern Ukraine – participatory or delegative, «strong» or «fragile»?] *Aktualni problemy polityky* : zb. nauk. pr. / hol. red. S. V. Kivalov ; vidp. za vyp. L. I. Kormych. Odesa : Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia» : Pivdenoukraiïnskyi tsentr henderykh problem. Iss. 44, Pp. 220-229 [in Ukrainian].

6. Chaban, O.O. (2014) Perevahy, nedoliky ta mezhi zastosuvannia partysypatyvnoi modeli demokratsii [Advantages, disadvantages and limits of the use of the participatory model of democracy]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriia : Pytannia politolohii*. Iss. 1091, vol. 24, Pp. 38-44 [in Ukrainian].

7. Avetyasian, V. (2020) Vitchyznianiï dosvid doslidzhennia problematyky partysypatyvnykh vidnosyn v suchasnomu publichnomu upravlinni [National experience of researching the problems of participatory relations in modern public administration]. *The 7th International scientific and practical conference «Dynamics of the development of world science»* (March 18-20, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. Pp. 233-237 [in Ukrainian].

8. Germany. Context for Participatory Planning. (2024) URL: <https://participatory.tools/before-you-start/context-for-participatory-planning-in-four-member-countries/germany-context-for-participatory-planning/> [in English].

9. Kersting, N. (2021) Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation and Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors. *Sustainability*. Iss. 13(13), Pp. 7214. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/13/7214> [in English].

10. Lohse, J. (2024) Citizen participation in Germany – some practical experiences. URL: https://www.governance-fonds.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Joachim_Lohse_Masterclass_Paper-ls-gl-t-en.pdf [in English].

11. Edwards, A., Meer, J., van der. (2020) Citizen and city; developments in fifteen local democracies / H. Daemen & L. Schaap (eds). Delft: Eburon, Pp. 95-109 [in English].

12. Souris, E. (2021) Lessons from Leipzig. New America. URL: <https://www.newamerica.org/political-reform/reports/lessons-from-leipzig/case-study-leipzig/> [in English].

13. Levytska, O., & Zapototska, V. (2017) Public participation in urban planning: German and Ukrainian experience. *Journal of Geography and Environmental Management*. Iss. 45(2), Pp. 18-27 [in English].